

Szabó Károly

Tankönyvek és tárgyilagosság

Trianon megítélése három korszak középiskolai történelem tankönyveiben

A 86. évforduló kapcsán azt kívánom bemutatni, hogy három jól elkülöníthető történelmi korszak tankönyvei miként foglalkoztak Trianonnal. Írásomnak nem feladata a tankönyvek részletes elemzése, és főképp nem feladatom Trianont, mint politikai kérdést, problémát taglalni. A bővebb elemzés és a történelmi értékelés lehetőségét meghagyom a történészeknek.

A tankönyv minden időben tudatot formál, alakít, illetve befolyásol. Dolgozatomban kifejezetten a tankönyvekből vett szó szerinti idézetekkel, illetve ábrákkal szeretném szemléltetni az adott történelmi korszakot. Minden egyes korszak tankönyve más és más szemléletet képvisel. Az elfogultság elkerülése érdekében minden egyes korszakból több tankönyvet választottam. A kiragadott idézetekkel a szemléletbeli különbségekre szeretném a figyelmet felhívni. Ezáltal az adott tankönyv tárgyilagossága könnyűszerrel megítélhetővé válik az olvasó számára.

A korszakok felosztásánál kifejezetten a történelmi korszakhatárookra hagytam.

Az alcímekben említett három korszak:

1. A két világháború között
2. 1945-től a rendszerváltásig
3. A rendszerváltástól napjainkig

1. A két világháború között

1.1 *Magyarország története. Gimnáziumok, reál-gimnáziumok és reáliskolák 3. osztálya számára.* / Szabó Dezső... Budapest, Franklin, 1926. 138, (1) p., ill.

„A négy évnél hosszabb küzdelemben kimerült osztrák-magyar hadsereg és a német haderők 1918 novemberében egyaránt letették a fegyvert ellenségeik előtt, bízva abban, hogy igazságos békét kapnak, amint azt az Egyesült-államok elnöke ígérte. De ebben csalódtak, mert ellenségeink a maguk és szövetségeseik érdekeinek kielégítésére használták fel győzelmüket. A háború folyamán melléjük szegődött népeket, a cseheket, az oláhot és a szerbet jutalmazniok kellett.”

„De a múlt tanúsága bátorít bennünket: még nem kötöttek olyan békét, amely örökre fennmaradt volna, a trianoni béke sorsa sem lehet ettől eltérő. Mindnyájunk kötelessége azon munkálkodni, hogy ez az idő minél hamarább bekövetkezzék.”

1.2 *Egyetemes történelem. III. r. Az újkor története a westfáliai békekötéstől napjainkig. A gimnáziumok és reáliskolák VII. osztálya számára.* / Takáts György, Koczogh András. Budapest, Athenaeum, 1926. 208 p., ill.

„Bár a világháború vérben és vagyonban nagy áldozatokat kívánt nemzetünk-től, vesztünket nemcsak maga a háború okozta, hanem hazánk megcsönkítése,

a bolsevizmus, a román megszállás, ennek következményeképpen az ország kifosztása s talpraállásunk szándékos megnehezítése.”

„További sorsunk attól függ, hogyan teljesítjük kötelességeinket.”

1.3 *Magyarország története. A fiú-középiskolák VIII. osztálya számára. / Miskolczy István, Szolomájer Tasziló. Budapest, Szent István-Társulat, 1931. 195 p.*

„A reánk kényszerített békeokmányt 1920 június 4-én írták alá kiküldötteink a versailles-i Kis Trianon palota nagytermében, s azt mint 1921. évi XXXIII. Törvénycikket iktatta be – ünnepélyes tiltakozás kíséretében – a magyar nemzetgyűlés az ország törvényei közé.”

„A béke revíziójába vetett biztos reményünk az éltető erő, mely megóvjá a nemzetet a végső kétségbeeséstől. Minél tovább tart azonban nyomorult csonkságunk, annál nagyobb szükségünk van a megújulásra, mert e nélkül elsorvad a nemzet életerejére s vele együtt reménye is az ezer éves Magyarország helyreállítására.”

1.4 *Magyarország története. A középiskolák III. osztálya számára. / Domanovszky Sándor. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1926. 195, (1) p., ill.*

„A trianoni béke diktálásánál a győztes szövetségek elutasították Magyarországot minden előterjesztését. Az a terület került idegen kézre, amelyet valamikor jórészt sikerült megmenteni a török pusztítástól, az maradt meg, amit egykor a török kiélt. A vereség, a forradalom, a román csapatok, amelyek a forradalom után az országot megszállták, és a békekötés kifosztották, gazdaságilag tönkretették az országot.”

„A túráshez azonban a magyarnak jellemét is meg kell edzenie, akaratát acéloznia. Félretéve mindazt, ami megoszlast okoz, össze kell fognia az alkotó munkára gazdasági és kulturális téren, hogy megbecsülést szerezzen magának a nemzetek versenyében és barátokat, akik jogai elismertetésében segítsék. Ez a haza minden polgárának egyformán szent kötelessége.”

2. 1945-től a rendszerváltásig

2.1 *Magyarország története. 6. köt. A Szatmári békétől napjainkig. A gimnáziumok VIII., A líceumok, gazdasági középiskolák és a tanító-(nő)-képző intézetek IV. osztálya számára. / Kosáry Domokos, Mérei Gyula. Budapest, Szikra, 1945. 176 p.*

„1920 januárjában megjelent a magyar békeküldöttség Apponyi Albert gróffal az élen a párizsi legfőbb tanács előtt és átvette a békeszerződés-tervezetet. Június 4-én alá kellett írni a trianoni békeszerződést és ez megpecsételte a régi történeti Magyarország sorsát.”

2.2 *A magyar nép története. III. r. 1849-től napjainkig. / Lukács Lajos. Budapest, Tankönyvkiadó, 1953. 308 (32) p., ill.*

„Horthy kormányzóvá választása az antant imperialista hatalmak támogatásával, hozzájárulásával történt. A magyar uralkodó osztályok azzal hálálták meg az antant-imperialistáknak, hogy visszaállították hatalmukat Magyarországon, hogy hozzájárultak a nemzetet gúzsba kötő, megalázó párizsi békediktátum elfo-

adásához. A Párizs melletti Trianon kastélyban, 1920 júniusában aláírt békediktátum Magyarországot most már hivatalosan az imperialista hatalmak vazallusává, függő állammá tette. Az imperialisták a gyors békekötéssel lehetőséget kívántak adni a magyar ellenforradalmi rendszernek ahhoz, hogy minden erejével a belső forradalmi mozgalmak ellen forduljon.”

2.3 *Történelem. Az általános gimnáziumok IV. osztálya számára. / Szamuely Tibor, Ránki György, Almási János. Budapest, Tankönyvkiadó, 1965. 359 p.*

„1919 szeptemberében Saint-Germainben megkötötték a békét Ausztriával. Ausztriának el kellett ismernie a monarchia szétesését és területén létrejött új államokat, Lengyelországot, Csehszlovákiát, Jugoszláviát, Magyarországot. A szerződés megtiltotta Ausztriának az „Anschluss”, a Németországgal való egyesülést, 1919 novemberében Neuilly-ben Bulgáriával kötöttek békét, majd 1920. június 4-én Trianonban aláírták a magyar békeszerződést. Az utolsó szerződést Törökországgal kötötték meg 1920 augusztusában. A párizsi békekonferencián megalkotották Nemzetek Szövetségét (Népszövetség), melynek a megszervezett új világrend felett kell őrködni. A párizsi békekonferencián a győztes imperialista hatalmak által teremtett európai helyzetet „versailles-i békerendszernek” nevezzük. Az I. világháború nem oldotta meg az imperializmus fő problémáit, de kapitalizmus egész világrendszerét megrendítette.”

2.4 *Történelem. A gimnázium IV. osztálya számára. A legújabb kor története. / Jóvérné Szirtes Ágota. Budapest, Tankönyvkiadó, 1983. 229 p., ill.*

„Az ellenforradalmi hatalom nemzetközi elismerésének feltétele a békeszerződés aláírása volt 1920-ban. A jogosan az utódállamokhoz került, túlnyomóan nemzetiségi területek mellett vegyes lakosságú, sőt zömmel magyar etnikumú területeket is elcsatoltak.”

„Horthyék aláírták a békét, mert uralmuk fenntartásának ez volt a legfontosabb nemzetközi feltétele, de célul tűzték ki a békeszerződés majdani teljes megváltoztatását, az elcsatolt területek visszaszerzését. Ennek érdekében szélsőségesen nacionalista uszítást folytattak.”

3. A rendszerváltástól napjainkig

3.1 *Történelem. Gimnázium IV. osztálya számára 1914–1945 / Jóvérné Szirtes Ágota. Budapest, Tankönyvkiadó, 1990. 174 p., ill.*

„Ezzel Magyarország Közép-Európa legkisebb és legsebezhetőbb állama lett. A határokon túlra került magyarság nyelvi és kulturális jogait a békeszerződésbe iktatott ún. kisebbségvédelmi előírások lettek volna biztosítani. Az utódállamok ezeket azonban megszegték...”

3.2 *Történelem. Tankönyv a XI. osztály számára. / Sorin Mitu, Lucia Copoeru, Virgiliu Táráu. Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2000. 128 p., ill. A tankönyv a romániai magyar nyelvű közoktatás számára készült.*

„Magyarország csak azokat a területeit tarthatta meg, ahol a magyar lakosság volt többségben”

„Az új államok vagy egységes nemzetállamok (Lengyelország, Ausztria, Magyarország, Románia), vagy szövetségi államok lettek (Csehszlovákia és Jugoszlávia). A legtöbb országhoz nagyszámú nemzeti kisebbség került, mely a térség összlakosságának az egyharmadát tette ki. A nemzetállamok létrehozása tehát közel sem oldotta meg a térség valamennyi bonyolult problémáját.”

3.3 *Történelem IV. 1914–1994. A középfokú iskolák számára. / a Magyar Lajos Alapítvány Munkaközössége. Budapest, Cégér Kiadó, 1995. 402 p., ill.*

„A legnagyobb területi vesztes: Magyarország (lapszéli jegyzet) Magyarországgal a versailles-i Trianon kastélyban írták alá a békeszerződést, amely az ország területének több mint két harmadát, lakosságának közel kétharmadát a szomszéd országokhoz csatolta.”

A tankönyv összességében a fenn említett három sorban fogalakozik Trianonnal.

3.4 *A magyar nép története. A 20. század. Az alapiskolák 9. osztálya és a nyolcéves gimnáziumok 4. osztálya számára. / Kovács László, Simon Attila. Dunaszerdahely, Liliium Aurum, 2000. 59 p., ill. A tankönyv a szlovákiai magyar nyelvű közoktatás számára készült*

„A békeszerződésekben a győztesek imperializmusa érvényesült, a vesztesekre a békefeltételeket rákényszerítették, diktáltak. Így a békeszerződések nem vezethettek tartós békéhez. Magyarországot vesztes államnak minősítették; a békekonferencián résztvevő küldöttségét meghallgatták ugyan, de a békefeltételeket (elsősorban az új államok határait) a csehek, románok és jugoszlávok kérései alapján szabták meg a nagyhatalmak, elsősorban Franciaország és Anglia.”

3.5 *Történelem 4. köt. Korunk története (XX. század). / Hantos István. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2005. 364 p., ill.*

„A tanácskozásoknak csak formális szerepük volt, mert a legfontosabb elveket a háború alatti titkos megállapodások már rögzítették. Hiába készült a magyar delegáció hatalmas anyaggal, térképekkel, statisztikákkal – lényegében tárgyalás nélkül lesöpörték érveiket.”

3.6 *Történelem IV. A középiskolák számára. / Salamon Konrád. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004. 302 p., ill.*

„Az új rendszer és az ország nemzetközi elismerése a békeszerződés aláírásától függött. A magyar békeküldöttség semmiféle változtatást nem tudott elérni, még a vitás területek hovatartozásáról javasolt népszavazás gondolatát is visszautasították a győztesek. Magyarország számára nem maradt más lehetőség, mint a békeszerződés aláírása.”

3.7 *Történelem 12. osztály. / Kovács István, Kovácsné Bede Ágnes. Debrecen, Pedellus Tankönyvkiadó, 2005. 279 p., ill.*

„A trianoni béke a magyar történelem egyik legnagyobb tragédiája volt. Az ország közvéleménye képtelen volt elfogadni, hogy közel ezer éves államát, nyelv-

vi, kulturális, gazdasági és politikai egységét részekre szabdalták, s hogy több mint 3 millió magyar idegen fennhatóság alá került. Gyász és tiltakozás uralta az egész országot. A nemzeti lobogókat félárbocra eresztették. Plakátok hirdették országszerte: NEM! NEM! SOHA!

Megszületett a „magyar hiszekegy”: Hiszek egy Istenben, / Hiszek egy hazában, / Hiszek egy isteni örök megváltásban, / Hiszek Magyarország feltámadásában, / Ámen.”

3.8 Történelem IV. Középkorok, 12. évfolyam. / Száray Miklós, Kaposi József. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2005. 268 (2) p., ill.

„A vesztes Magyarországot a döntéshozatal során nem kérdezték meg, csak közölték a feltételeket, hiszen a győzteseket az utódállamok megerősítésének szándéka vezette.”

„Az új határok közé szorított Magyarország ellenben nemzetállammá vált, mert lakóinak 92%-a magyar volt. Az etnikai elvek figyelmen kívül hagyása és a jelentős nemzeti kisebbségekkel rendelkező új államok törekvése a homogén nemzetállam kialakítására előrevetítette annak árnyékát, hogy a béke következtében a térség népei közötti szembenállás nem csökken, hanem fokozódik majd.”

„A trianoni béke – a Németországgal kötött megállapodáshoz hasonlóan – alkalmatlanná kívánta tenni az országot a katonai visszavágásra.”

„Magyarországon egyetlen politikai erő sem fogadta el a békét, és mindegyik a saját szempontjai, eszme- és érvrendszere alapján ítélte el. Hangoztatták gazdasági hátrányait, a nemzeti önrendelkezés megsértését, vagy akár mint imperialista békét bélyegezték meg Trianont. A béke felülvizsgálatának, revíziójának az igénye általános volt.”

(A tankönyv a Nemzeti Tankönyvkiadó Forrásközpontú történelem nevet viselő új sorozatának darabjaként jelent meg.)

Áttekintésem egyértelműen bizonyítja, hogy a Trianont még egy korszakon belül is sokféleképpen ítélték meg. Remélem, a kiragadott idézetek segítséget nyújtanak az egyes tankönyvek tárgyilagosságának megítéléséhez.

Károly Szabó: The objectivity of our schoolbooks. How a judgement is formed of the Trianon-treaty in the history schoolbooks of secondary schools of three eras?

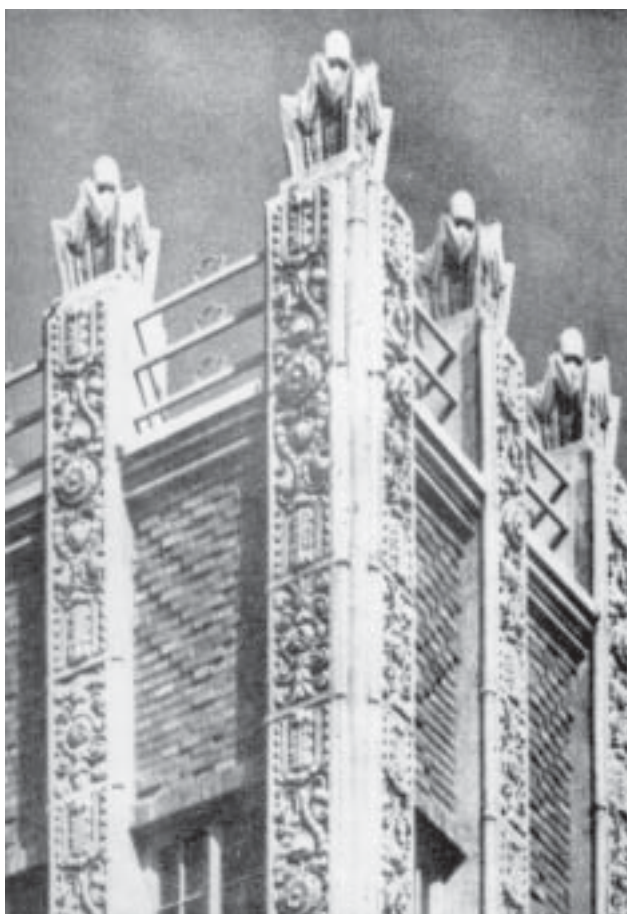
From schoolbooks published in various eras (1926–1944, 1945–1998 and after the democratic transformation in 1989) presents the author selections. His most important conclusion is, that the way, as the question of Trianon is dealt with, is very different depending on the official opinions of the era. But the objectivity is suffered by this fact.

Károly Szabó: Die Sachlichkeit unserer Lehrbücher. Die Beurteilung des Friedens von Trianon in den Geschichtsbüchern für die Oberstufe drei Epochen

Der Autor führt Teile aus Büchern vor, die zwischen 1926–1944, 1945–1998, sowie nach der Wende erschienen sind. Seine wichtigste Schlussfolgerung ist: jede Epoche behandelt das Thema in grundsätzlich anderer Weise. Dies beeinflusst aber die Objektivität der Geschichtslehre.

A tanulmánnyal kapcsolatos ábrák és illusztrációs anyag folyóiratunk internetes változatában olvasható, illetve látható.

A fügymnázium lépcsőházi homlokzata